

СОЦИАЛНО НАУЧАВАНЕ В ДЕТСТВОТО: ВЛИЯНИЕ НА СЕМЕЙСТВОТО И ЕЛЕКТРОННИТЕ МЕДИИ

Радослав Иванов Пенев, Любослава Димитрова Пенева

СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата

SOCIAL LEARNING IN CHILDHOOD: SOCIAL LEARNING IN THE CHILDHOOD: INFLUENCE OF THE FAMILY AND ELECTRONIC MEDIA

Radoslav Ivanov Penev, Luboslava Dimitrova Peneva

Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Faculty of Educational Studies and the Arts

**Авторите изказват благодарност на фонд „Научни изследвания“, СУ „Св. Климент Охридски“, за частичното финансирането на настоящата разработка по проект „Виртуалните послания, децата и родителите“, договор №80-10-81/15.04.2020.*

Abstract: Social learning in childhood is realized under the influence of many factors, among which is the leading role of the family. The specifics of the article present results, analytical characteristics and conclusions related to the role of electronic media for the production of prosocial and (or) aggressive behavior in preschool childhood, through the orientations of parents to the negative personal qualities built under their influence. The conclusions reflect the adequate perception of the parents about the negative patterns of behavior and the stereotypes planted by the electronic media. Respondents are of the opinion that their children are not attracted to programs and characters from the electronic media because of the conflicts and aggression. At the same time, the answers do not show that children are attracted by their positive antipodes – tolerance, good manners, communication skills. This means that the family underestimates the „attack“ of the electronic media in preschool age and there is a high probability that the family compensatory will be doomed in the following age periods.

Keywords: preschool age; virtual messages; family.

Актуалност на проблематиката

Социалното научаване в детството се реализира под влиянието на много фактори, сред които е водеща ролята на семейството [1]. Конкретиката на статията представя резултати, аналитични характеристики и изводи, свързани с: ролята на електронните медии за продуциране на просоциално и (или) агресивно поведение в предучилищното детство, чрез ориентациите на родители към негативните личностни качества, изградени под тяхното влияние. Посочените акценти са част от глобално изследване на агресията в предучилищна възраст и влиянието на семейството, връстниците и виртуалните послания.

Програмна ориентация на изследването

Проучване на представите на родители на деца от предучилищна възраст относно негативните личностни качества, изградени под влиянието на виртуалните послания.

Организация и методика на изследването

Анкетното проучване на фамилните ориентации се реализира в периода 10.2019 – 02.2020 в 41 детски градини в България с 6146 родители на деца от предучилищна възраст.

Родителите трябва да отговорят на следните въпроси: „Кои от предложените качества и отношения не искате да формират средствата за масова комуникация, и най-вече електронните медии, в детето Ви?“; „Кои от качества се провокират от тях в момента“.

Таблица №1. Антипроекти на личностни качества: влияние на електронните медии

A	КАЧЕСТВА	B
1	отрицателно отношение към знанията	1

2	агресивност	2
3	страхливост	3
4	егоизъм	4
5	неучтивост	5
6	пасивност	6
7	неуважение към възрастните	7
8	нерешителност	8
9	отмъстителност	9
10	липса на чувство за хумор	10
11	нечестност	11
12	конфликтност	12
13	прекалена чувствителност	13
14	нихилизъм	14
15	нетолерантност	15
16	горделивост	16
17	безотговорност	17
18	липса на контрол в емоциите	18
19	прекалена самоувереност	19
20	затвореност	20
21	необщителност	21
22	несамостоятелност	22
23	отрицателно отношение към семейните ценности и брака	23
24	прекомерен стремеж към налагане	24
25	други:	25

Процедура: Респондентите избират до шест качества от предложените двадесет и четири в два варианта: нежелани за формиране (идеален антипроект) под влиянието на електронните медии – графа „А“; провокирани в момента качества от електронните медии (реален антипроект) – графа „В“.

Класификация: В зависимост от изборите качества могат да бъдат класирани в контекста на индивидуалните си стойности като значими и маловажни, както и като групови антипроекти за развитието на децата от гледна точка на преобладаването на качества от определени групи.

Сравнителен анализ: Изборите на респондентите дават възможност за съпоставяне на идеалния и реалния антипроекти и за сравнителен анализ с идеалния (желаните) и реалния (изградените) проекти на личностни качества в семейството и антипроектите на качества, нежелани от родителите, но провокирани от връстниците.

Групова систематизация на антипроектите на личностни качества – Средства за масова комуникация

- Качества, които определят бъдещата жизнена позиция (Бъдеща жизнена позиция): 17-безотговорност; 11-нечестност; 14-нихилизъм; 15-нетолерантност; 23-отрицателно отношение към семейни-

те ценности и брака.

- Качества, изразяващи нагласата към дейност (Нагласа към дейност): 22-несамостоятелност; 1-отрицателно отношение към знанията; 18-липса на контрол в емоциите.
- Волеви качества на личността: 8-нерешителност; 19-прекалена самоувереност; 6-пасивност; 9-отмъстителност; 24-прекомерен стремеж към налагане; 3-страхливост; 13-прекалена чувствителност.
- Хуманистични качества: 16-горделивост; 7-неуважение към възрастните; 4-егоизъм.
- Комуникативни свойства и умения: 20-затвореност; 5-неучтивост; 10-липса на чувство за хумор; 2-агресивност; 12-конфликтност; 21-необщителност.

Резултати

Ориентациите на респондентите относно идеалния и реалния антипроекти за влиянието на електронните медии върху децата от предучилищна възраст (нежеланите и провокираните в момента личностни качества) са представени в таблица №1.

Таблица №2. Антипроекти на личностни качества под влиянието на електронните медии: Резултати

Ориентации на респондентите / Избори – %				
Идеален антипроект		Групи качества	Реален антипроект	
Нежелани качества – значими избори	Нежелани качества – маловажни избори		Провокирани качества – значими избори	Провокирани качества – маловажни избори
Безотговорност – 65,0 Нечестност – 50,8	Нетолерантност – 15,0 Отрицателно отношение към семейните ценности и брака – 15,0 Нихилизъм – 7,5	Жизнена позиция	Безотговорност – 35,2 Нечестност – 32,5	Нетолерантност – 8,2 Отрицателно отношение към семейните ценности и брака – 5,4 Нихилизъм – 6,4
Отрицателно отношение към знанията – 82,6	Липса на контрол в емоциите – 14,2 Несамостоятелност – 13,2	Нагласа към дейност	Липса на контрол в емоциите – 64,8	Отрицателно отношение към знанията – 15,4 Несамостоятелност – 7,2
Отмъстителност – 66,2 Страхливост – 52,5	Нерешителност – 17,0 Прекомерен стремеж към налагане – 13,2 Пасивност – 13,2 Прекалена чувствителност – 8,5 Прекалена самоувереност – 8,5	Волеви качества	Отмъстителност – 36,7 Страхливост – 36,3 Прекомерен стремеж към налагане – 45,8 Прекалена чувствителност – 43,3	Нерешителност – 10,9 Прекалена самоувереност – 9,0 Пасивност – 6,4
Егоизъм – 75,2 Неуважение към възрастните – 69,3	Горделивост – 5,7	Хуманистични качества	Егоизъм – 42,8 Неуважение към възрастните – 35,4	Горделивост – 10,0
Агресивност – 89,0 Конфликтност – 53,6 Неучтивост – 51,4	Затвореност – 17,0 Необщителност – 9,4 Липса на чувство за хумор – 7,5	Комуникативни умения	Агресивност – 37,1 Конфликтност – 32,1 Неучтивост – 26,2	Затвореност – 7,3 Необщителност – 3,6 Липса на чувство за хумор – 2,7

Забележка: Сборът на процентите в ориентациите е повече от 100%, защото условието е анкетираните да изберат до шест качества и в двата антипроекта.

Сумарните избори на респондентите в идеалния антипроект за нежеланите личностни качества, изградени под влиянието на електронните медии, са свързани със следните избори:

- Качества, определящи бъдещата жизнена позиция – Безотговорност (65,0%), Нечестност (50,8%);
- Качества, изразяващи нагласата към дейност – Отрицателно отношение към знанията (82,6%);
- Волеви качества – Отмъстителност (66,2%), Страхливост (52,5%);
- Хуманистични качества – Егоизъм (75,2%), Неуважение към възрастните (69,3%);
- Комуникативни умения – Агресивност (89,0%), Конфликтност (53,6%), Неучтивост (51,4%).

Няма съществени различия в маскулинните и феминните ориентации.

В реалния антипроект на качества, провокирани от виртуалните послания на преден план излизат същите избори, но с по-малко изразени процентни ориентации, като родителите добавят и негативните качества „липса на контрол в емоциите“ (64,8%), „прекомерен стремеж към налагане“ (45,8%) и „прекалена чувствителност“ (43,3%).

Няма съществени различия в изборите като полова диференциация.

Аналитични характеристики и изводи

1. В антипроектите за влиянието на електронните върху децата от предучилищна възраст не се откроява група от качества, ориентацията на респондентите са свързани с избори на негативни качества от всички групи.
2. Респондентите имат адекватна представа за отрицателните модели на поведение и насажданите стереотипи от електронните медии:
 - Нечестност и Безотговорност (Жизнена позиция): „Не е грях да си нечестен в името на поставената цел, а проявите на безотговорност са нещо очарователно!“.

Посланието е, че тази жизнена позиция е привлекателен модел на поведение и виртуалните герои се развиват в положителна насока чрез трупане на жизнен опит и осмисляне на нещата от живота. Ако още в началото тяхното житейско кредо е честността и отговорността, моделите им на поведение няма да подлегнат на трансформация и развитие и съответно, няма да са обект на интерес от страна на аудиторията.

- Отрицателно отношение към знанията (Нагласа към дейност): „Важни са парите, а не знанията!“.

Материалното благополучие, житейската реализация и добрият начин на живот не са синоними на познание и образование, а на борбеност и налагане над другите.

- Отмъстителност и страхливост (Волеви качества): „Ти ме обиди и аз ще ти отмъстя!“.

Отмъщението е основен мотив във виртуалните сцени на агресия и насилие, героите не могат и задължително не трябва да „преглъщат“ неуспеха в името на „доброто“. Страхът провокира или отмъстителност, или преодоляването му „извисява“ поведението на виртуалния герой, като и в двата варианта агресията е основен компонент в този модел.

- Егоизъм и неуважение към възрастните (Хуманистични качества): „Важен/важна съм само аз, старците не стават за нищо!“.

Актуални жизнени стереотипи, насаждащи като съвременна визия на младите хора са индивидуализма, борбата между поколенията и неспособността на възрастните.

- Агресивност, конфликтност и неучтивост (Комуникативни умения): „Целта оправдава средствата!“.

След като тези качества осигуряват очарование и просперитет на виртуалните герои, те са изключително актуални акценти за успех и в реалния живот.

1. В реалния антипроект родителите посочват нови качества, провокирани от електронните медии: прекалена чувствителност и липса на контрол в емоциите (виртуалните послания въздействат върху емоционалния мозък и нарушават психическото равновесие на децата); прекомерен стремеж към налагане (децата възприемат и подражават буквално на моделите на поведение за себедоказване, и себеутвърждаване на героите).
2. Ориентацията на родителите в антипроектите не са свързани с качества, следствие от потенциални фрустрации на личността на съвременното дете – нерешителност, затвореност, пасивност, несамостоятелност, необщителност, липса на чувство за хумор.
3. Всички предпочетени качества се отличават с висока степен на негативна действеност, включително страхливостта, защото тя може да се превърне в мотив за егоизъм, нечестност, неуважение към възрастните, конфликтност и агресивност.
4. Липсата на адекватни родителски практики за превенция на детската психика от негативното вли-

яние на електронните медии се резюмира в следните модели на родителско поведение:

- Либерализъм, прекалено равностойни взаимоотношения: Разрешение за безконтролно гледане на телевизия и играене на смартфон и компютър, пълно доверие във възможностите на детето за контрол на визуалната информация;
- Индиферентност, емоционално отхвърляне: Незаинтересуваност от детето и нежелание за общуване в името на собственото спокойствие, използване на електронните медии като заместител на комуникация.
- Прекалена грижовност, боготворене на детето: Съобразяване с капризите и използване на електронните медии като съюзник за забавления в името на обичта към детето.
- Псевдоангажираност: Оправдание на професионалната (доходи, служебно положение) и семейната (битово-домакински дейности) заетост чрез използване на електронните медии като интерактивни членове на семейството.
- Виртуализъм, прекалена потребност от общуване с електронните медии: Този вид маниакалност въвлича детето в перманентно възприемане на виртуални послания и го „обрича“ във възпроизвеждане на модела на родителско поведение.

За респондентите, виртуалните модели на поведение, характеризиращи се с агресивност, конфликтност, арогантност и асоциалност са привлекателни за децата и се усвояват значително по-бързо и безпрепятствено, в сравнение с моделите на адекватно общуване и поведение.

Заклучение

Родителите имат адекватна представа за отрицателните модели на поведение и насажданите стереотипи от електронните медии, защото извеждат в идеалния антипроект качества, свързани със спецификата на съвременните виртуални послания: нечестност и безотговорност; отрицателно отношение към знанията; отмъстителност и страхливост; егоизъм и неуважение към възрастните; агресивност, конфликтност, неучтивост. Анкетираните са на мнение, че децата им не са привлечени към предавания и персонажи от електронните медии заради конфликтите и агресията. Същевременно, изборите не сочат, че децата от предучилищна възраст са привлечени и от техните позитивни антиподи – толерантността, добрите обноси, умението за общуване. Всъщност, това, което привлича децата, е динамиката на видео и аудио организацията на предаванията, мултисензорната симулация, ситуативната мобилност на интеракциите и ярките цветове, характерни повече за анимациите. Другата доминанта е свързана със съдържанието на програмите, където притегателни акценти, освен атрактивността на облеклото и нестандартната комуникация, са борбата между героите и стремежът към победа (обикновено той е на всяка цена), които до голяма степен са синоними на конфликтност и агресивност, и ги провокират в децата като развитие на качествата на виртуалния еталон от екрана.

Принципната фамилна визия за негативното влияние на електронните медии очертава профила на едно прагматично и лишено от самоценност детство, в което децата се готвят за живота, учейки се да се налагат с всички средства чрез комуникация от позицията на силата. Тази визия, обаче, не визираща периода на предучилищното детство. Това означава, че семейството подценява „атаката“ на електронните медии в предучилищна възраст и е голяма вероятността за обреченост на фамилната компенсаторика в следващите възрастови периоди [2].

References:

1. Penev, R, Optimizatsia na vzaimodeystviето „detska gradina-semeystvo“. Sofia, IK D. Ubenova, 2014.
2. Penev, R. Kompas za roditeli. Sofia, IK D. Ubenova, 2014.